

ГЛОБАЛЬНА
КОМІСІЯ З ПИТАНЬ ВІЛ
ТА ЗАКОНОДАВСТВА

ПРОГРЕС ЗАПРОВАДЖЕННЯ РЕКОМЕНДАЦІЙ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

ЗМІСТ

Вступ	6
Глобальна комісія з питань ВІЛ та законодавства	6
Правозахисні підходи до туберкульозу, гепатиту та супутніх захворювань, пов'язаних із ВІЛ-інфекцією	11
Прогрес у виконанні рекомендацій Глобальної комісії з питань ВІЛ та законодавства	13
Оцінка правового середовища (ОПС)	14
Юридичні огляди: міжнародний досвід	17
Національний діалог та планування дій щодо ВІЛ та законодавства	17
Діалоги із суддями	20
Парламентські діалоги	22
Доступ до правосуддя: розширення можливостей зацікавлених сторін	23
Подолання гендерної нерівності та протидія гендерному насильству	27
Збільшення інвестицій у розробку програм щодо ВІЛ, в основу яких покладено права людини	28
Подальші кроки із запровадження рекомендацій Глобальної комісії в Україні: роль органів судочинства в контексті захисту прав людей та протидії розповсюдженню ВІЛ-інфекції та туберкульозу	31

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

АРВ-терапія	антиретровірусна терапія	НУО	неурядова організація
ВІЛ	вірус імунодефіциту людини	ОВС	органи внутрішніх справ
ГФ, або ГФСТМ	Глобальний фонд боротьби зі СНІДом, туберкульозом та малярією	ОГС	організації громадянського суспільства
ЄСПЛ	Європейський суд з прав людини та захисту основоположних свобод	ООН	Організація Об'єднаних Націй
ЗПТ	замісна підтримувальна терапія	ОПС	Оцінка правового середовища
ІТТ	ізолятор тимчасового тримання	ПКС	працівники комерційного сексу
КГ	ключові групи населення ¹	ПРООН	Програма розвитку ООН
ЛЖВ	люди, які живуть із ВІЛ	СНІД	синдром набутого імунодефіциту
ЛГБТІ	лесбійки, геї, бісексуали, трансгендери та інтерсексуали	СЕЦА	Східна Європа та Центральна Азія
ЛВН	людина, яка вживає наркотики	ТБ	туберкульоз
МВС	Міністерство внутрішніх справ України	ЦСР	Ціль сталого розвитку
МОЗ	Міністерство охорони здоров'я України	ЧСЧ	чоловіки, які мають секс із чоловіками
		ЮНЕЙДС	Об'єднана програма ООН з ВІЛ/СНІДу

¹ https://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/JC2118_terminology-guidelines_ru.pdf До ключових груп ЮНЕЙДС зараховує такі чотири групи населення: чоловіки, які мають статеві стосунки з чоловіками, працівники секс-бізнесу, трансгендерні особи і люди, які вживають ін'єкційні наркотики. Відповідно до наказу МОЗ України №104 від 08.02.2013 р. до груп підвищеного ризику щодо інфікування ВІЛ належать: споживачі ін'єкційних наркотиків; особи, які надають сексуальні послуги за винагороду; чоловіки, які мають сексуальні стосунки з чоловіками; статеві партнери споживачів ін'єкційних наркотиків; клієнти осіб, які надають сексуальні послуги за винагороду; статеві партнери чоловіків, які практикують секс із чоловіками.

ВСТУП

Глобальна комісія з питань ВІЛ та законодавства

Станом на 2010 рік, тобто за 25 років від початку глобальної боротьби зі СНІДом, у ключових сферах уже було досягнуто значного прогресу. Кількість осіб, які отримували лікування, зросла до 7,5 млн, що становило 23% від загальної кількості людей, які живуть із ВІЛ (ЛЖВ). Однак прогрес залишався нерівномірним і ставало дедалі очевидніше, що деякі групи населення, найбільш уразливі перед хворобою, залишаються поза увагою програм боротьби з ВІЛ. До того ж, виявилось, що закони, політика та практики можуть як посилювати боротьбу з ВІЛ, так і перешкоджати їй.

З метою кращого досягнення впливу законодавчого регулювання на посилення або послаблення заходів боротьби зі СНІДом та задля систематичного дослідження наданих доказів у 2010 році ПРООН від імені Спільної програми ООН з ВІЛ/СНІДу (ЮНЕЙДС) скликала Глобальну комісію з питань ВІЛ та законодавства (далі – Комісія).

Завдання Комісії полягало в розробці науково обґрунтованих рекомендацій щодо сприяння ефективному реагуванню на епідемію ВІЛ.

Використовуючи наукові дослідження, Комісія долучилася до дієвого консультативного процесу, у якому взяли активну участь ЛЖВ, ключові найбільш уразливі групи населення, жінки та дівчата, представники громадянського суспільства, міжнародних організацій, приватного сектору та урядів, зокрема представники судової влади, парламентарі та представники виконавчої влади.

► **Заключний звіт Комісії під назвою «ВІЛ та законодавство: ризики, права та здоров'я»** опубліковано в липні 2012 року². Документ містить 67 рекомендацій щодо покращення правових умов, у яких визначаються та впроваджуються заходи реагування на поширення ВІЛ.

² Звіт Глобальної комісії з питань ВІЛ та законодавства «Ризики, права та здоров'я». Липень 2012 р. URL: <https://hivlawcommission.org/wp-content/uploads/2017/06/FinalReport-RisksRightsHealth-RU.pdf>

ОСНОВНІ ВИСНОВКИ ГЛОБАЛЬНОЇ КОМІСІЇ

Каральні та дискримінаційні закони, політика та дії, які підтримують дискримінаційну поведінку, визнану культурно або релігійно невідповідною, можуть узаконити стигму та сприяти дискримінації, порушенню прав, ізолюючи людей, які мають високий ризик інфікування ВІЛ. Такі дії стають обмежують чи унеможливають доступ до життєво необхідних послуг із профілактики ВІЛ-інфекції чи лікування, тим самим перешкоджаючи боротьбі з розповсюдженням епідемії ВІЛ/СНІДу.

Застосування недосконалих законів призводить до неефективного використання й без того обмежених інвестицій у сфері охорони здоров'я.

Дієві закони, засновані на науково обґрунтованих фактах та принципах дотримання прав людини, сприяють запровадженню ефективних заходів протидії епідемії ВІЛ та інших хвороб.

У звіті 2012 року Глобальна комісія з ВІЛ та законодавства закликала країни визнати дискримінацію незаконною, скасувати репресивні закони і ухвалити такі закони, які забезпечують захист, для пропагування громадського здоров'я та прав людини з метою впровадження ефективних заходів з протидії ВІЛ-інфекції. На сьогодні понад

89 країн доклали зусиль до скасування та реформування законодавства. Так, у деяких країнах було скасовано закони, які криміналізують ВІЛ, одностатеві сексуальні відносини і зберігання наркотиків; у інших було ухвалено законодавчі акти, що підтримують репродуктивні права, сексуальну освіту й права людей, які живуть із ВІЛ, та людей із груп підвищеного ризику щодо інфікування ВІЛ.

ЕПІДЕМІЯ ПОГАНИХ ЗАКОНІВ. ВПЛИВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ БОРЬБИ З ЕПІДЕМІЄЮ ВІЛ/СНІДУ:

68 країн криміналізують приховування ВІЛ-статусу, передачу ВІЛ-інфекції чи нараження свого партнера на небезпеку інфікування. Лідерами за кількістю випадків карного переслідування за такими законами є країни з високим рівнем доходу: у 24 країнах світу на таких підставах переслідували понад 600 ЛЖВ.

77 країн криміналізують деякі аспекти секс-роботи.

У 57 країнах криміналізують чи переслідують трансгендерних людей.

78 країн криміналізують одностатеві сексуальні відносини серед дорослих за обопільною згодою.

У країнах Карибського басейну, де передбачено кримінальну відповідальність за одностатеві стосунки, кожен четвертий ЧСЧ має ВІЛ-позитивний статус, тоді як у країнах, де таких законів немає, ВІЛ-позитивний статус має кожен п'ятнадцятий ЧСЧ.

У 7 країнах передбачено смертну кару за одностатеві стосунки.

87 країн криміналізують вживання чи зберігання наркотиків.

Понад дві третини країн, які подають звіт, вимагають згоди батьків, щоб дитина, яка не досягла 18 років, могла отримати доступ до тестування на ВІЛ, а понад половина країн вимагають згоди батьків на лікування ВІЛ-інфекції. Унаслідок цього підлітки не звертаються за послугами³.

Звіт переважно висвітлює групу критичних, але не вичерпних питань, зокрема: стигматизація та дискримінація ВІЛ-інфікованих, криміналізація передачі, виявлення та нерозкриття інформації про ВІЛ-інфекцію, а також аналізує ключові групи населення, найбільш вразливі до ВІЛ, зокрема людей, які вживають наркотики (ЛВН), секс-працівників, чоловіків, які мають статеві стосунки з чоловіками (ЧСЧ), трансгендерних осіб, ув'язнених та мігрантів.

У звіті також розкрито питання гендерного насильства, дискримінації та нерівності, проблем ВІЛ-інфікованих дітей та підлітків, інновацій, інтелектуальної власності та доступу до лікування. Комісія оприлюднила низку рекомендацій з кожної теми, що покликані сприяти ефективному, сталому реагуванню на ВІЛ і корелюють із зобов'язанням урядів у галузі прав людини.

В Україні наявна криміналізація секс-роботи та передачі ВІЛ-інфекції чи нараження на небезпеку інфікування (статті 130 та 133 Кримінального кодексу України). Крім того, діє норма, яка обмежує доступ підлітків до тестування на ВІЛ: законодавство України вимагає згоди батьків для проходження підлітком тестування на ВІЛ.

▶ У 2015 році на засіданні Генеральної асамблеї Організації Об'єднаних Націй (ООН) 193 країни одногосно ухвалили **Порядок денний в галузі сталого розвитку на період до 2030 року** (Порядок денний – 2030), в якому на основі принципів прав людини визначено амбітні Цілі Сталого Розвитку, зокрема цілі щодо ліквідації епідемій СНІДу і туберкульозу (ТБ) до 2030 року. У Порядку денному – 2030 закріплено важливе зобов'язання не залишати нікого сам-на-сам із проблемою.

³ Джерела даних: Звіт ЮНЕЙДС 2018 р. (https://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/miles-to-go_en.pdf) та інформаційний бюлетень «ВІЛ та законодавство» (<https://hivlawcommission.org/wp-content/uploads/2017/06/HIVLaw-Factsheet-RU.pdf>)

ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Ціль сталого розвитку (ЦСР) №3 зобов'язує держави-члени забезпечувати здоровий спосіб життя та сприяти добробуту населення незалежно від віку, як визначено у низці показників. Ціль 3.3 містить зобов'язання припинити епідемії СНІДу, туберкульозу, малярії, «забутих» тропічних захворювань та боротися з гепатитом, з інфекціями, які передаються через воду, та іншими інфекційними хворобами.

Реалізації ЦСР-3, своєю чергою, сприятиме втілення ще кількох ЦСР, зокрема ЦСР-1 (подолання бідності), ЦСР-5 (гендерна рівність), ЦСР-8 (всеохопне, стале економічне зростання), ЦСР-10 (зменшення нерівності), ЦСР-16 (інклюзивні суспільства для сталого розвитку) та ЦСР-17 (зміцнення глобальних партнерств).

Організація Об'єднаних Націй визначила пріоритетом своїх дій із виконання Порядку денного – 2030 боротьбу з нерівністю та дискримінацією, що передбачає розробку і виконання програм на основі прав людини у питаннях, які стосуються ВІЛ, боротьбу зі стигмою та дискримінацією, пов'язаною з ВІЛ, надання ЛЖВ, найбільш уразливим групам населення, зокрема жінкам та дітям, можливості гідно жити повноцінним і продуктивним життям.

▶ **Політична декларація 2016 року про ВІЛ/СНІД «Швидкий шлях до прискорення боротьби з ВІЛ-інфекцією та припинення епідемії СНІДу до 2030 року»** підтверджує зобов'язання держав-членів ООН припинити епідемію СНІДу до 2030 року. За допомогою Декларації держави-члени, зокрема й Україна, зобов'язуються активізувати зусилля щодо досягнення цілей комплексної програми профілактики, лікування, догляду та підтримки ЛЖВ для зменшення кількості нових інфікованих, збільшення тривалості та якості життя і захисту прав та гідності людей, які живуть із ВІЛ або ризикують ним заразитися.

Глобальна Комісія з питань ВІЛ та законодавства була створена для надання державам – членам ООН допомоги у виконанні своїх міжнародних зобов'язань щодо досягнення Цілей Сталого Розвитку шляхом покращення правового середовища для формування дієвої відповіді на виклики епідемії ВІЛ/СНІДу та інших соціально небезпечних хвороб.

Крім того, виконання рекомендацій Глобальної комісії з питань ВІЛ та законодавства відповідає пріоритетам інших важливих стратегічних документів у сфері ВІЛ/СНІДу.

▶ **Стратегія Глобального фонду боротьби зі СНІДом, туберкульозом та малярією «Інвестиції в цілях повного зупинення епідемій» на 2017–2022 роки** наголошує на важливості прав людини та законодавства у боротьбі зі СНІДом та закликає інвестувати у програми з прав людини в контексті ВІЛ.

▶ **Надзвичайний план Президента США із боротьби зі СНІДом (PEPFAR) «PEPFAR 3.0 – боротьба з епідемією: виконання обіцянки щодо покоління без СНІДу»** також визначає як пріоритетні підходи, в основу яких покладено права людини.

► У липні 2018 р., через 6 років після виходу звіту 2012 року, було опубліковано «**Доповнення**» Глобальної комісії до первинного документа, яке містить 30 додаткових рекомендацій, зокрема щодо туберкульозу (ТБ) та гепатитів⁴.

Доповнення розроблене з урахуванням останніх наукових досліджень та змін у законодавчому полі, як позитивних, так і негативних. У викладених у документі рекомендаціях наголошено, що криміналізація ВІЛ-інфікування триває; визначено потребу у формуванні відповіді на виклики епідемії туберкульозу та гепатитів, в основу якої буде покладено права людини; окреслено необхідність забезпечення доступу до високотехнологічних рішень у сфері охорони здоров'я для боротьби з ВІЛ, туберкульозом та гепатитами; відзначено обмежувальні імміграційні політики; вплив законів, які криміналізують секс-роботу, війни з наркотиками; зниження донорського фінансування боротьби із захворюванням. Автори документу закликають почути голоси людей, які постраждали від туберкульозу та вірусних гепатитів, а також дівчат та молодих жінок, не охоплених програмою боротьби з ВІЛ/СНІДом.

Правозахисні підходи до туберкульозу, гепатиту та супутніх захворювань, пов'язаних із ВІЛ-інфекцією

ПРООН застосовує рекомендації Комісії, використовує стратегічне партнерство з нею та її великий досвід із впровадження програм з прав людини у сфері протидії ВІЛ-інфекції для просування правозахисних підходів у боротьбі з іншими захворюваннями, такими як туберкульоз, гепатити та інші опортуністичні захворювання, пов'язані з ВІЛ, діабет, залежність від тютюнокуріння тощо. Програма розвитку ООН опублікувала вищезазначений Документ для обговорень щодо туберкульозу та гендерної належності й розробила посібник для оцінювання правового середовища щодо туберкульозу, гепатитів та інших викликів у сфері громадського здоров'я.

ПРООН також сприяє глобальному руху щодо застосування правозахисних підходів для протидії туберкульозу в рамках співпраці з Партнерством «Зупинимо туберкульоз», світовими юридичними школами тощо. Більше інформації можна знайти на сайті www.hivlawcommission.org.

⁴ Доповнення до звіту Глобальної Комісії з питань ВІЛ та законодавства. Ризики, права та здоров'я. Липень 2018 року.
URL: https://hivlawcommission.org/wp-content/uploads/2019/01/Hiv-and-the-Law-supplement_2018_RU_Final.pdf

ПРОГРЕС У ВИКОНАННІ РЕКОМЕНДАЦІЙ ГЛОБАЛЬНОЇ КОМІСІЇ З ПИТАНЬ ВІЛ ТА ЗАКОНОДАВСТВА

З 2012 року рекомендації Комісії виконувалися із залученням різних зацікавлених сторін. ПРООН як секретаріат Комісії залучає до співпраці ЮНЕЙДС та інші агентства ООН, представників урядів, донорської спільноти та громадянського суспільства з метою здійснення таких заходів:

- ▶ оцінки правового середовища (ОПС) з метою реформування законодавства та формування сприятливої політики;
- ▶ юридичних оглядів, наприклад правових експертиз законів, які стосуються певної ключової групи населення;
- ▶ підтримки національного діалогу та планування кроків із просування прав людини у сфері ВІЛ;
- ▶ забезпечення діалогу із судьями та парламентарями;
- ▶ покращення доступу до правосуддя, зокрема захисту з боку правоохоронних органів, доступу до юридичних послуг та програм із розбудови потенціалу ключових спільнот у галузі прав людини.

Крім просування ефективних та сталих заходів протидії ВІЛ, виконання рекомендацій Комісії сприяє розширенню діяльності ПРООН у сфері демократичного управління.

Реалізація рекомендацій Комісії підсилює інклюзивне та ефективне демократичне управління, допомагає створити умови для партнерів громадянського суспільства, зокрема ключових груп населення, і дає їм можливість брати повноцінну участь у національному та місцевому розвитку.

У цьому розділі висвітлено спектр заходів із впровадження рекомендацій Комісії у світі та досвід України.

НА 2019 РІК ПРООН ПІДТРИМАЛА 89 КРАЇН У ЗАПРОВАДЖЕННІ РЕКОМЕНДАЦІЙ ГЛОБАЛЬНОЇ КОМІСІЇ ЗОКРЕМА:

1. Оцінки правового середовища [ОПС] – проведено у 34 країнах.
2. Юридичних оглядів – проведено у 25 країнах
3. Національних діалогів та Планів дій – впроваджено у 37 країнах.
4. Звітів щодо залучення організацій громадянського суспільства – здійснено у 6 країнах.
5. Діалогів суддів – проведено у 22 країнах.
6. Підвищення спроможності парламентарів – втілено у 25 країнах.
7. Навчання правоохоронних органів – реалізовано у 38 країнах.
8. Залучення інших зацікавлених сторін (серед інших – медіа, працівників охорони здоров'я, релігійних лідерів та лідерів громад) – реалізовано у 19 країнах.
9. Розширення можливостей ключових груп населення (підвищення обізнаності з юридичних питань та питань прав людини; запровадження юридичних послуг для ЛЖВ та ключових груп; підтримка стратегічних судових справ; грантування) – здійснено у 46 країнах.

Оцінка правового середовища (ОПС)

У звіті Комісії наголошено на важливій ролі правового середовища у забезпеченні добробуту людей, які живуть із ВІЛ, та вразливих до ВІЛ груп населення. З метою встановлення сприятливого правового середовища, що допомагає здійснювати ефективні та дієві заходи боротьби з ВІЛ та туберкульозом й унеможливило при цьому порушення прав людини, ПРООН та партнери підтримали національні уряди 34 країн у проведенні ОПС у сфері ВІЛ, туберкульозу та інших проблем охорони здоров'я у партнерстві з ключовими групами населення на регіональному, національному та місцевому рівнях.

ОПС передбачає системний аналіз питання, наскільки законодавчі акти, регуляторні та політичні програми підтримують формуванню дієвої відповіді на виклики епідемії ВІЛ/СНІДу чи туберкульозу на національному та місцевому рівнях або перешкоджають йому.

ОПС дає країні змогу окреслити всі сильні та слабкі сторони свого законодавства, політики та правової практики, зокрема відповідність регіональним та міжнародним практикам боротьби з ВІЛ, правам людини, гендерній рівності та зобов'язанням у галузі охорони здоров'я.

ОПС зазвичай завершується формулюванням рекомендацій та складанням плану дій щодо реформ чи інших заходів, необхідних для покращення доступу до послуг, пов'язаних із ВІЛ, та забезпечення реагування на епідемію ВІЛ з урахуванням прав людини.

Багатосторонній характер ОПС полегшує як надання поглибленої оцінки з інформативною метою, так і впровадження наступних дій з метою сприяння виконанню рекомендацій щодо реформи законодавства і політики.

2018 року ПРООН за підтримки Партнерства «Стоп ТБ» провела в Україні дослідження «Оцінка правового середовища щодо туберкульозу в Україні»⁵. За результатами дослідження органам виконавчої та законодавчої влади й місцевого самоврядування надано 148 рекомендацій щодо покращення забезпечення фундаментальних прав і свобод людини, пов'язаних із захворюванням на туберкульоз.

Ці рекомендації було представлено широкому колу зацікавлених осіб в Україні у вересні 2018 року, а у жовтні 2018 року відповідну доповідь було оприлюднено під час Світової конференції з питань здоров'я легень у м. Гаага, Нідерланди.

За рік до цього, у 2017 році, за розробленою ПРООН методологією Проект USAID «Реформа ВІЛ-послуг у дії» за участі низки національних і міжнародних зацікавлених сторін здійснив Оцінку політико-правового середовища у сфері протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу в Україні⁶.

Ще одне дослідження у сфері прав людини та протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу – Базова оцінка пов'язаних із правами людини бар'єрів, що перешкоджають доступу до послуг щодо ВІЛ і ТБ в Україні⁷, проведена за кошти Глобального фонду 2017 р.

За підсумками цих оцінювань розроблено та у травні 2019 року ухвалено Національною радою з питань протидії туберкульозу та ВІЛ-інфекції/СНІДу в Україні Стратегію з комплексної відповіді на бар'єри з прав людини для доступу до послуг з профілактики та лікування ВІЛ та туберкульозу до 2030 р. і стратегічний план її реалізації на 2019–2022 рр.

⁵ Оцінка правового середовища щодо туберкульозу в Україні. ПРООН, 2018 р.
URL: https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/democratic_governance/legal-environment-assessment-for-tuberculosis-in-Ukraine.html

⁶ Оцінка політико-правового середовища у сфері протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу в Україні, 2017 р.
URL: http://www.hivreforminaction.org/wp-content/uploads/2017/08/0807_HIV-Legal-Assessment-2017_UA.pdf

⁷ Базова оцінка пов'язаних із правами людини бар'єрів, що перешкоджають доступу до послуг щодо ВІЛ і ТБ в Україні. – Женева, ГФСТМ. 2018 (англійською мовою). URL: https://www.theglobalfund.org/media/8148/crg_humanrightsbaselineassessmentukraine_report_en.pdf?u=636917016290000000

План містить заходи з усунення пов'язаних із правами людини бар'єрів, що перешкоджають доступу до послуг щодо ВІЛ та туберкульозу, та з боротьби зі стигмою⁸ й дискримінацією ЛЖВ і ключових груп.

Крім того, Стратегічний план містить картування фінансованих із різних джерел заходів, які відповідають програмним напрямкам комплексного реагування на захворювання, перелік відповідальних виконавців і заплановану вартість. Координацію виконання Стратегії та Стратегічного плану здійснює ДУ «Центр громадського здоров'я МОЗ України».

Також протягом 2018 року на виконання рекомендацій Оцінки правового середовища щодо туберкульозу в Україні за сприяння ПРООН було розроблено й затверджено плани дій у Полтавській, Івано-Франківській та Дніпропетровській областях на три роки. У 2019 році за підтримки ПРООН складено місцеві плани дій у сфері прав людини та здоров'я на рівні міст Києва, Дніпра та Одеси. Ці плани окреслюють кроки із забезпечення прав осіб, які постраждали від епідемії ВІЛ/СНІДу, туберкульозу та гепатитів В і С.

Степаненко Олена

Анатоліївна, представник Уповноваженого з дотримання соціальних та економічних прав під час Засідання з розробки міського плану дій у сфері прав людини та громадського здоров'я у м. Києві. Червень 2019 року.

«Сприятливе правове середовище дає людям можливості реалізувати свої права, передбачені Конституцією України. За минулий рік ми отримали більше 700 повідомлень щодо порушень права на охорону здоров'я. З метою запобігання порушенням прав осіб, уразливих до ВІЛ-інфекції, туберкульозу та інших супутніх захворювань, важливо на всіх рівнях впроваджувати рекомендації Оцінки правового середовища».

⁸ Показник рівня стигми ЛЖВ – Індекс стигми. Аналітичний звіт за результатами дослідження. – К., 2014.
URL: http://www.stigmaindex.org/sites/default/files/reports/Ukraine%20Stigma%20Index_Report_UKR%202014-Ukr.pdf

Юридичні огляди: міжнародний досвід

Там, де ОПС не видається можливою чи не є необхідною, ПРООН неодноразово підтримувала вузькоспрямовані юридичні огляди за конкретними темами, проблемами чи групами населення.

Наприклад, з 2012 року 25 країн Азії та Тихоокеанського регіону за підтримки ПРООН у партнерстві з ЮНЕЙДС і Економічною та соціальною комісією ООН для країн Азії та Тихоокеанського регіону проводять огляди національних законодавств і політик з точки зору передбачених заходів боротьби з ВІЛ, використовуючи широке консультування з громадянським суспільством.

Ці огляди також базувалися на регіональній дорожній карті, схваленій державами Азіатсько-Тихоокеанського регіону.

Національний діалог та планування дій щодо ВІЛ та законодавства

Після 7 регіональних діалогів, проведених Комісією у процесі підготовки рекомендацій 2012 року, ПРООН та її партнери підтримали національні діалоги та планування дій щодо ВІЛ і законодавства у 37 країнах. Діалоги відбулися в Африці у країнах на південь від Сахари, у Латинській Америці, Східній Європі та Азії. На Фіджі було проведено багатогалузевий діалог з питань ВІЛ та законодавства за участю семи країн Тихоокеанського регіону.

Такі ініціативи передбачають участь ЛЖВ та уразливих до ВІЛ спільнот, представників уряду й державних установ, агентств ООН, представників громадянського суспільства. Вони допомагають забезпечити платформу для конструктивного обміну думками між різними сторонами та дають змогу ЛЖВ безпосередньо спілкуватися з урядовими чиновниками. Завдяки цьому визначаються прогалини у наданні послуг ВІЛ-інфікованим, оцінюється негативний вплив каральних законів та інших порушень прав людини. Діалоги також спрямовані на сприяння розробці національних і місцевих планів дій зі створення сприятливих правових умов для ключових груп населення.

В Україні перший Національний діалог з питань ВІЛ та законодавства за сприяння ПРООН було проведено у вересні 2012 року. Участь у ньому взяли ключові гравці урядового та неурядового секторів, залучені до формування політичних і програмних заходів у відповідь на поширення ВІЛ. За підсумками діалогу було вироблено пропозиції до Національного плану дій з питань ВІЛ та законодавства, насамперед спрямовані на виконання рекомендацій Глобальної комісії з ВІЛ та законодавства. Деякі з погоджених пропозицій стосувалися покращення правого та соціального становища ключових груп, зокрема в частині вдосконалення національного законодавства, підвищення обізнаності низки професійних категорій із проблематикою ключових груп, просування принципів толерантності та недискримінації.

У результаті активної співпраці ключових спільнот із органами державної влади в Україні до Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року та відповідного Плану дій з її реалізації, затвердженого Кабінетом Міністрів України, було включено положення про недискримінацію ЛЖВ, пацієнтів, які перехворіли на туберкульоз, а також заходи щодо забезпечення доступу всіх ВІЛ-інфікованих дітей до АРВ-терапії.

У звіті ЮНЕЙДС 2018 року⁹ ситуацію із законодавством у Східноєвропейському регіоні окреслено у Таблиці.

⁹Miles to Go: closing gaps, breaking barriers, righting injustices. UNAIDS, 2018.
URL: https://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/miles-to-go_en.pdf

ВПЛИВ НАЦІОНАЛЬНИХ ДІАЛОГІВ НА ВІЛ ТА ЗАКОНОДАВСТВО

Панама. За результатами Національного діалогу уряд узяв на себе зобов'язання посилити профілактику ВІЛ, догляд за хворими у в'язницях і розробити новий національний закон про ВІЛ. Новий законопроект щодо боротьби з ВІЛ уже розроблений і наразі переглядається до набрання чинності.

Домініканська Республіка. Основною рекомендацією Національного діалогу було створення Закону «Про рівність та недискримінацію», що міститиме статті про сексуальну орієнтацію та гендерну належність. Ухвалення закону визначено як мету в Національному плані з прав людини на 2015–2020 рр. та Урядовому плані боротьби з ВІЛ на 2016–2020 рр.

Замбія. За результатами національного діалогу було переглянуто Національну стратегічну програму проти СНІДу на 2017–2021 рр., і включено розділ про ключові групи населення, хоча більшість інфікованих все ще мають нести кримінальну відповідальність. Замбія також скористалася звітом Комісії, щоб відновити мандат своєї Комісії з прав людини у сфері ВІЛ.

Таблиця 1. Закони та політики щодо ВІЛ у регіоні СЕЦА (згідно зі Звітом ЮНЕЙДС 2018 року)

	Криміналізація одностатевих сексуальних відносин	Криміналізація секс-роботи	Криміналізація одностатевих сексуальних відносин	Переслідування за вживання наркотиків чи володіння ними для особистого вживання	Згода батьків на доступ підлітків до тестування на ВІЛ	Згода чоловіків на доступ заміжніх жінок до послуг із забезпечення сексуального та репродуктивного здоров'я	Закони, які криміналізують ВІЛ, нерозкриття ВІЛ-позитивного статусу чи нараження на небезпеку зараження ВІЛ	Закони / політика, які обмежують для ЛЖВ в'їзд до країни, перебування або проживання в ній	Обов'язковість тестування на ВІЛ перед одруженням, для працевлаштування, для отримання дозволу на проживання або для певних груп
Албанія	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Вірменія	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Азербайджан	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Білорусь	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Боснія і Герцеговина	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Грузія	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Казахстан	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Киргизстан	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Чорногорія	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Молдова	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Російська Федерація	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Таджикістан	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Македонія	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Туркменістан	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Україна	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Узбекістан	■	■	■	■	■	■	■	■	■

■ Так ■ Ні ■ Немає даних

■ Існує дискримінаційна норма, але немає кримінальної відповідальності або застосовується з обмеженнями тощо

Діалоги з суддями

Не останню роль у посиленні епідемії ВІЛ/СНІДу та поширенні захворюваності на мультирезистентний туберкульоз відіграють судові рішення за справами осіб, які належать до ключових груп або хворі на туберкульоз чи ВІЛ-інфіковані. На жаль, в Україні, як і в багатьох інших країнах, дуже часто під час ухвалення судових рішень не враховується стан здоров'я засудженого. Саме держава має визначити відповідні заходи реагування на епідемію ВІЛ/СНІДу, туберкульозу та інструменти дотримання прав і свобод людей, уразливих до цих хвороб, і надання належної оцінки порушенню цих прав. Суспільство звертає увагу на бездіяльність держави, коли справа потрапляє до ЄСПЛ. І досі спостерігаємо непоодинокі випадки дискримінації осіб через наявність у них ВІЛ-інфекції та/або туберкульозу. Це, своєю чергою, призводить до додаткових державних витрат, адже Україна має компенсувати шкоду, завдану засудженим ЛЖВ чи хворим на туберкульоз унаслідок порушення їхніх прав через помилки у судових рішеннях.

Задля запобігання таким проявам дискримінації потрібно об'єднувати зусилля, вивчати досвід і судову практику, надавати суддям якнайширший доступ до інформації щодо протидії цим соціально небезпечним захворюванням і заохочувати їх підвищувати свою обізнаність у питаннях захисту прав людей та реагування на виклики розповсюдження ВІЛ-інфекції й туберкульозу.

ПРООН сприяє діалогу між судовими органами з питань ВІЛ та законодавства для підвищення рівня обізнаності осіб, які виносять рішення у справах ВІЛ-інфікованих та інших осіб, уразливих до ВІЛ-інфекції, туберкульозу й гепатитів. З 2012 року ПРООН підтримує діалоги з суддями щодо дотримання прав людини в контексті ВІЛ у країнах Африки, Азії та Карибського басейну. Діалоги із суддями та Форум суддів в Африці значною мірою посприяли поширенню в регіоні підходів на основі прав людини у справах, що стосуються ВІЛ-інфікованих.

СПРИЯННЯ ПОЗИТИВНІЙ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ ЧЕРЕЗ ДІАЛОГИ З СУДДЯМИ:

Верховний суд Кенії визнав неконституційним закон, який криміналізує передачу ВІЛ.

Верховний суд Ботсвани визнав, що іноземні в'язні мають право на доступ до антиретровірусної терапії.

Верховний суд Малаві скасував вирок, яким ВІЛ-позитивній жінці присудили дев'ять місяців ув'язнення за грудне вигодовування дитини. Це рішення дає підстави для внесення змін до Конституції щодо декриміналізації ВІЛ.

ЄСПЛ визнав неадекватними умови тримання під вартою ВІЛ-інфікованого в українській в'язниці через відсутність медичної допомоги та доступу до АРВ-терапії та змусив державу Україна виплатити грошову компенсацію.

З 2017 року ПРООН сприяла розвиткові діалогу із суддями у регіоні Східної Європи та Центральній Азії (СЕЦА). Актуальність питань ВІЛ/СНІДу та туберкульозу для суддівського корпусу цього регіону пояснюється тим, що, на відміну від більшості країн світу, у країнах Східної Європи та Центральної Азії рівень захворюваності на ВІЛ/СНІД продовжує зростати. За даними ЮНЕЙДС, приблизно 1,7 млн осіб у регіоні живуть із ВІЛ-інфекцією. З 2010 року епідемія ВІЛ у СЕЦА зростає на 29%, що свідчить про недостатню політичну волю й інвестиції у боротьбу зі СНІДом у багатьох країнах цього регіону. Турбує також значне зростання кількості випадків мультирезистентного туберкульозу.

З 2017 року судді з України почали брати участь у Форумах для суддів у Південній Африці та вивчати їхній досвід розгляду відповідних справ у судах. Світові напрацювання дали змогу окреслити ключові аспекти проблеми з позиції права. Українські судді отримали рекомендацію використовувати знання, здобуті в рамках міжнародних форумів, під час роботи в Україні, залучати слідчих суддів, суддів, які розглядають кримінальні провадження, та суддів, які працюють із практикою у сфері прав людей із ВІЛ та вразливих до ВІЛ верств населення у Східній Європі та Центральній Азії.

У листопаді 2018 року ПРООН провела першу національну комунікаційну платформу для суддів з питань ВІЛ, туберкульозу та прав людини в Україні.

До дискусії долучилися 14 суддів, які обговорили роль судової системи у зменшенні стигматизації й дискримінації осіб, яких зачепила епідемія ВІЛ/СНІДу, туберкульозу в Україні.

У жовтні 2019 року в Молдові, відбувся перший регіональний Форум суддів регіону СЕЦА з питань ВІЛ та туберкульозу, у якому взяли участь понад 50 представників Білорусі, Грузії, Киргизстану, Молдови, Російської Федерації, Таджикистану та України.

*«Наша роль як суддів не обмежується лише запровадженням відповідних судових процедур згідно з національним законодавством чи виконанням судових рішень – ми маємо спиратися на новітні наукові докази, що відповідають міжнародним стандартам та практиці європейських країн, заснованій на верховенстві права та дотриманні прав людини під час винесення судового вироку», – заявила під час відкриття Форуму в Молдові **Олена Волкова**, суддя Южноукраїнського міського суду Миколаївської області.*

Окрім фасилітації діалогу між суддями, ПРООН випускає збірники рішень, у яких наголошено на важливості правозахисних заходів у боротьбі з ВІЛ.

Парламентські діалоги

Згуртування парламентарів з метою напрацювання сучасного дієвого законодавства, яке забезпечувало би права всіх людей, зокрема ключових груп, ЛЖВ та хворих на туберкульоз, є одним із основних інструментів реалізації рекомендацій Глобальної комісії.

ПРООН та партнери співпрацювали з членами парламенту з метою розробки законів, які сприяли би формування ефективної відповіді на епідемію ВІЛ/СНІД у різних країнах, та напрацювання міждержавних документів у деяких регіонах. Наприклад, в 2016 році ПРООН провела у Демократичній Республіці Конго успішну інформаційну кампанію, організувавши форум парламентарів у центральній провінції; за результатами заходу конголезький парламент виділив із бюджету провінції 400 тис. доларів США на кроки, пов'язані з ВІЛ. ПРООН також підтримала Міжпарламентський союз у розробці та впровадженні інформаційного продукту під назвою «Ефективні закони, покликані покласти край ВІЛ і СНІД: наступні кроки для урядів». Цей ресурс наводить приклади парламентів, які вже ухвалили закони на основі прав людини для підтримки ефективних заходів боротьби з ВІЛ, особливо тих, що стосуються ЛЖВ та ключових груп населення.

У цьому році ПРООН встановила партнерські відносини з організацією «Парламентарі за глобальні дії» (ПГД) з метою розробки «*Керівництва для парламентарів: Просування прав людини і залучення ЛГБТІ-людей*», у якому викладено відповідні програми захисту прав людини і наголошено на ролі парламентарів у реалізації Порядку денного – 2030 та охопленні ним усіх верств, зокрема лесбійок, геїв, бісексуалів, транссексуалів і інтерсексуалів (ЛГБТІ). У посібнику запропоновано практичні поради, інструменти та ресурси для підтримки парламентарів у реалізації законодавчих, представницьких і наглядових заходів, які пропагують права й інклюзивність ЛГБТІ-людей.

В Україні у жовтні 2017 року 47 депутатів VIII скликання створили Парламентську платформу боротьби з туберкульозом та приєдналися до глобального руху парламентарів Глобальної парламентської коаліції протидії туберкульозу (Global TB Cuacus¹⁰), підписавши Барселонську декларацію¹¹, основоположний документ, який декларує підтримку справи боротьби з туберкульозом в Україні та у світі. У жовтні 2019 року Парламентська платформа боротьби з туберкульозом у Верховній Раді України була оновлена, до складу увійшли 50 депутатів IX скликання. Одним із пріоритетних завдань платформи визначено інформування депутатської спільноти про необхідність ефективної протидії туберкульозу та створення сприятливого правового середовища для цього¹².

¹⁰ Глобальна коаліція парламентарів протидії туберкульозу (Global TB Cuacus). URL: <https://www.globaltbcaucus.org>

¹¹ Барселонська декларація про приєднання до Глобальної коаліції парламентарів протидії туберкульозу (Global TB Cuacus). Київ, 2017 URL: https://docs.wixstatic.com/ugd/309c93_dac7cfa3adf04c8eb2a5a80aa5d1bb35.pdf

¹² Більше інформації про результати роботи платформи в Україні – за посиланням: <https://www.globaltbcaucus.org/post/the-work-of-the-ukrainian-parliament-platform-to-fight-tuberculosis>

Доступ до правосуддя: розширення можливостей зацікавлених сторін

Спираючись на свої переваги і потенціал у сприянні інклюзивному управлінню, ПРООН та партнери працювали над розширенням доступу ключових груп і людей, які живуть з ВІЛ, до правосуддя, розширюючи можливості основних зацікавлених сторін в урядах і громадянському суспільстві.

ПОСИЛЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ НАЦІОНАЛЬНИХ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

ПРООН та партнери працювали над зміцненням потенціалу національних правоохоронних органів, зокрема поліції та пенітенціарних установ, на національному й регіональному рівнях.

На Близькому Сході і в Північній Африці ПРООН спільно з Управлінням Організації Об'єднаних Націй з наркотиків і злочинності (УНЗ ООН), Міжнародною організацією з розвитку права (МОПР) і ЮНЕЙДС провели політичний діалог між організаціями громадянського суспільства (ОГС), які працюють з ключовими групами, і співробітниками правоохоронних органів з шести країн.

У результаті громадянське суспільство і правоохоронні органи взяли на себе зобов'язання спільно працювати над усуненням правових бар'єрів, що перешкоджають доступу ключових груп населення до відповідних послуг. У Таїланді ПРООН підтримала ініціативу щодо просвітницьких заходів з питань ВІЛ для Королівської поліції Таїланду. Завдяки цим зусиллям впроваджено програму підготовки інструкторів, яка дає змогу співробітникам на робочому місці отримувати знання про передачу, профілактику та лікування ВІЛ.

В Україні подібний діалог відбувся протягом 2017–2018 рр., завдяки йому 94 поліцейські та викладачі системи МВС України пройшли відповідне навчання. У 2018 р. розроблено й впроваджено в рамках пілотного проекту навчальний курс із 6 модулів «ВІЛ та права людини», сформовано мережу викладачів.

Протягом 2018 року пілотним курсом охоплено 477 студентів та 288 поліцейських. Створено навчальний фільм для працівників Національної Поліції України¹³. Під час навчання особливий наголос було зроблено на інформації про наявні програми профілактики серед ключових груп, а саме – споживачів ін'єкційних наркотиків, працівників комерційного сексу, ЧСЧ тощо, та важливості продовження лікування під час затримання та тримання під вартою.

¹³ <https://www.youtube.com/watch?v=8a3dwFNdCxQ>

ПРАЦІВНИКИ КОМЕРЦІЙНОГО СЕКСУ (ПКС)

Підвищення обізнаності поліцейських та розширення прав і можливостей ПКС допомагає знизити ризик інфікування ВІЛ. У Калькутті, Індія, завдяки запровадженню таких освітніх програм рівень розповсюдження ВІЛ серед ПКС зменшився з 11% до 4%.

Верховний суд Малаві скасував 19 судимостей жінок, засуджених за заробляння на життя сексуальними послугами.

ЛЮДИ, ЯКІ ВЖИВАЮТЬ НАРКОТИКИ (ЛВН)

У країнах, де до ЛВН ставляться як до пацієнтів, а не як до злочинців, – у Новій Зеландії, Німеччині, Австралії, Швейцарії та Португалії, – вдалося підвищити доступність послуг та знизити темпи розповсюдження ВІЛ-інфекції серед ЛВН.

В Україні завдяки запровадженню профілактичних програм для ЛВН, зокрема й замісної підтримувальної терапії для ЛВН, відсоток ВІЛ-інфікованих значно знизився.

У рішенні 2011 року Верховний суд Канади зазначив, що ЛВН не можна ставити перед жорстким вибором між відмовою від вживання наркотиків та відмовою від медичного обслуговування.

Доктор Розмарі Кумвенда,
регіональна керівниця з
питань охорони здоров'я
та ВІЛ, Стамбульський
регіональний хаб Програми
Розвитку ООН.

«Ключові групи населення стикаються із стигмою та дискримінацією, особливо гострою з боку правоохоронних та судових систем. Це призводить до недовіри та маргіналізації з боку державних установ, одночасно посилюючи проблему недоступності послуг. Зміцнення потенціалу правоохоронних та судових органів, що ухвалюють рішення, змінює культуру недовіри та лікує відносини між ключовим населенням і державою».

ПОСИЛЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У СФЕРІ ПОДОЛАННЯ ВІЛ, ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ ТА ПРОСУВАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Громадянське суспільство відіграє ключову роль у глобальних заходах з протидії СНІДу та зробило значний внесок у роботу Комісії. Забезпечення ОГС, зокрема тих, які представляють інтереси ЛЖВ та ключових груп населення, засобами для надання юридичних послуг та організації доступу до них, для підтримки створення сприятливих правових умов і для боротьби зі стигмою й дискримінацією у зв'язку з ВІЛ має критичне значення для ефективної відповіді на ВІЛ загалом.

Ця робота особливо важлива з огляду на скорочення в деяких країнах простору для дій громадянського суспільства, що може негативно позначитися на зусиллях із запобігання поширенню ВІЛ/СНІДу.

ПРООН підтримує широкий спектр заходів із розширення доступу до правосуддя та сприяє збільшенню прав і можливостей ключових груп населення. Зокрема йдеться про програми, спрямовані на боротьбу зі стигмою та дискримінацією, зміцнення потенціалу ключових груп населення та мереж, розробку рекомендацій з питань прав людини, правової грамотності та доступу до правосуддя і підтримку діяльності, спрямованої на пом'якшення пов'язаних з ВІЛ/СНІДом криз в галузі прав людини і запобігання їм.

► У Східній Європі і Центральній Азії ПРООН за підтримки Європейської комісії допомогла створити Регіональну мережу правової допомоги для **людей, які живуть із ВІЛ**. Мережа охоплює 28 організацій, які надають ЛЖВ та ключовим групам населення доступ до високоякісної безоплатної юридичної допомоги у Вірменії, Азербайджані, Білорусі, Грузії, Казахстані, Киргизстані, Молдові, Росії та Україні. Лише 2015 року мережа обслуговувала понад 4000 клієнтів.

ПРООН та Регіональна мережа правової допомоги для людей, які живуть з ВІЛ, уклали й видали довідник «Знати права, застосовувати закони»¹⁴, до редагування якого долучилися представники ключових груп регіону. Завдяки створенню цих умов і ефективній безоплатній правовій допомозі ЛЖВ отримали можливість документувати порушення своїх прав і домагатися відшкодування завданих збитків.

ПРООН і партнери також підтримали створення й зміцнення потенціалу регіональних мереж ключових груп населення в Східній Європі і Центральній Азії, зокрема Мережі захисту прав секс-працівників, Євразійської мережі зменшення шкоди (ЄМЗШ) і Євразійської жіночої мережі зі СНІДу.

Ці регіональні мережі діють як парасолькові організації для національних груп, координуючи і підтримуючи ключові групи населення, сприяючи їх участі в розробці на основі принципів прав людини національних заходів реагування на ВІЛ/СНІД в усьому регіоні.

Для вирішення проблеми доступу найбільш уразливих до ВІЛ-інфекції груп населення, а також жінок, які живуть із ВІЛ, до правової допомоги, ПРООН системно підтримує ВІЛ-сервісні ОГС та ключові групи населення.

¹⁴ Знать права, применять законы. Практическое пособие по расширению правовых возможностей людей, живущих с ВИЧ или подверженных риску инфицирования ВИЧ, их близких и тех, кто их поддерживает. ПРООН 2014.

URL: http://fileserver.idpc.net/library/UNDP%20HIV%20and%20Rights%20RUS_FINAL.pdf

▶ 2015 року ПРООН провела в Україні Оцінку порушення прав внутрішньо переміщених осіб, які живуть із ВІЛ¹⁵, із залученням ключових спільнот, уразливих до ВІЛ, та людей, які живуть із ВІЛ. **Внутрішньо переміщені особи та мігранти** – одна з основних груп населення, що мають обмежений доступ до життєво необхідних медичних послуг у сфері ВІЛ/СНІДу та туберкульозу й потребують правової підтримки. Через воєнний конфлікт на Сході України та анексію АР Крим багато людей опинилися на інших територіях країни, внаслідок чого зазнали численних порушень своїх прав, зокрема обмеження в доступі до профілактики, замісної підтримувальної терапії, АРТ, потерпали від браку догляду й підтримки.

ЧОЛОВІКИ, ЯКІ МАЮТЬ СЕКС ІЗ ЧОЛОВІКАМИ

У 2009 році Верховний суд Індії в Делі скасував дію окремих статей кримінального кодексу, які криміналізують гомосексуальні відносини. За результатами Національного діалогу уряд Гайани погодився внести зміни до Закону «Про запобігання дискримінації» 1997 року й включив до нього сексуальну орієнтацію, гендерну належність та стан здоров'я, скасував каральні розділи, вказані в трудовому законодавстві, та заборонив дискримінацію ВІЛ-інфікованих.

▶ Багато років поспіль ПРООН підтримує зусилля спільноти **чоловіків, які мають секс із чоловіками, та трансгендерної спільноти**, підвищуючи їхню обізнаність з питань прав людини та ВІЛ. В Україні не передбачено кримінальної відповідальності за одностатеві відносини. Проте рівень стигматизації гомосексуальності дуже високий, що спричиняє обмеження доступу до послуг у сфері ВІЛ/СНІД.

ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНІ ОСОБИ ТА ОСОБИ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ НА ТЕРИТОРІЇ, НЕ ПІДКОНТРОЛЬНІЙ УРЯДУ УКРАЇНИ

Для полегшення доступу до медичних послуг та переміщення лікарських засобів для ВІЛ-інфікованих, зокрема АРВ-терапії, через лінію розмежування між територією, підконтрольною українському урядові, та непідконтрольною територією, яка виникла внаслідок воєнних дій на Сході України, окружний адміністративний суд міста Києва рішенням від 27 лютого 2019 року №826/8073/18 скасував обмеження на перевезення товарів і ліків через лінію зіткнення на неконтрольовані території, яке було передбачено постановою Кабміну від 1 березня 2017 року № 99.

¹⁵ Оцінка порушення прав внутрішньо переміщених осіб, які живуть із ВІЛ. Аналітичний звіт. ПРООН, 2015.
URL: https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/PR/Report_human%20rights_HIV_IDPs_UKR.pdf

Подолання гендерної нерівності та протидія гендерному насильству

Після оприлюднення звіту Комісії 2012 року ПРООН опублікувала роботу під назвою «На шляху: інтеграція гендерних питань у національні стратегії та плани відповіді на виклики ВІЛ/СНІДу», дорожню карту включення гендерних питань до національних стратегій та планів боротьби з ВІЛ, прагнучи тим самим посилити потенціал держав у забезпеченні принципів рівності.

Олена Стрижак,
БО «Позитивні жінки»:

«Доступ до усіх послуг у сфері репродуктивного здоров'я є важливою складовою забезпечення прав ВІЛ-позитивних жінок.

В Україні ВІЛ-позитивним жінкам заборонено всиновлювати дитину, що є прямою дискримінацією на державному рівні. Механізми реалізації норм закону щодо жертв насильства, зокрема сексуального, також потребують удосконалення».

У 2015 році ПРООН опублікувала Контрольний список для включення гендерних питань до процесів і механізмів Глобального фонду для боротьби зі СНІДом, туберкульозом та малярією, а також документи для обговорення, присвячені гендерним аспектам і туберкульозу / малярії. Контрольний список передбачає забезпечення урахування гендерних аспектів у програмах боротьби з ВІЛ, підтримуваних Глобальним фондом.

ЖІНКИ ТА ВІЛ

Традиційні звичаї у багатьох країнах світу, такі як ранні шлюби та каліцтво статевих органів, підвищують ризик розповсюдження ВІЛ. За останні три роки 8000 спільнот у світі, включно з 15 країн Африки, заборонили операції, які калічать жіночі статеві органи.

У 127 країнах світу немає законів, які б забороняли гвалтування у шлюбі.

В Україні передбачена кримінальна відповідальність за зґвалтування. Окрема стаття кримінального кодексу передбачає покарання за насильство щодо подружжя. У 2018 році набрав чинності Закон про запобігання та протидію домашньому насильству №2229-VIII від 07.12.2017 р., який передбачає направлення постраждалих від насильства осіб на тестування на ВІЛ-інфекцію у разі виявлення ушкоджень сексуального характеру.

РЕЗУЛЬТАТИ РОБОТИ, СПРЯМОВАНОЇ НА ПОДОЛАННЯ ГЕНДЕРНОЇ НЕРІВНОСТІ ТА ГЕНДЕРНОГО НАСИЛЬСТВА

У Кенії ПРООН надала владі підтримку в проведенні всебічного аудиту правових основ боротьби з гендерним насильством у контексті ВІЛ. Результати перевірки було покладено в основу рекомендацій щодо інтеграції програм із запобігання гендерному насильству та програм боротьби з ВІЛ.

У Південному Судані ПРООН у партнерстві з Глобальним фондом надала підтримку в підготовці працівників охорони здоров'я для забезпечення їх ефективнішого реагування на гендерне насильство, зокрема скерування постраждалих до відповідних служб.

У Кот-д'Івуарі ПРООН надала підтримку в створенні в 11 поліцейських відділках підрозділів із гендерних питань, що має поліпшити профілактику та реагування на гендерне насильство.

В Україні ПРООН протягом 2017–2018 років провела інформаційну кампанію серед жінок, уразливих до ВІЛ, щодо їх прав на здоров'я та навчання для поліцейських з питань гендерно обумовленого насильства і його впливу на розповсюдження ВІЛ/СНІДу.

Збільшення інвестицій у розробку програм щодо ВІЛ, в основу яких покладено права людини

Попри зменшення в усьому світі фінансування ініціатив щодо боротьби з ВІЛ, звіт та рекомендації Комісії посприяли зростанню глобальних інвестицій у розробку програм боротьби з епідемією ВІЛ/СНІДу, заснованих на правах людини.

Висновки Комісії забезпечили доказову базу щодо ефективності реагування на ВІЛ саме на основі дотримання прав людини, а в рекомендаціях вказано конкретні напрями програмних заходів.

Глобальний фонд погодився зі звітом Комісії та оприлюднив власні висновки в інформаційних записках та технічних відомостях, наголосивши на необхідності створення відповідного правового середовища та усунення пов'язаних із правами людини бар'єрів у сфері ВІЛ.

Глобальні координаційні механізми країн (ГКМК) та одержувачі грантів використовують інформаційні записки й технічні відомості під час розробки запитів на фінансування та впровадження програми. Інші ключові донори, зокрема уряди Швеції, Нідерландів та Норвегії, також посприяли виконанню рекомендацій Комісії, надавши підтримку програмам удосконалення правового середовища та усунення пов'язаних із правами людини бар'єрів, на які наражаються ЛГБТІ, жінки та дівчата, які постраждали від ВІЛ.

У рамках проекту Глобального Фонду боротьби зі СНІДом, туберкульозом та малярією, який впроваджується в Україні, реалізується й напрям захисту прав осіб, уразливих до ВІЛ та туберкульозу. Згідно з останніми рекомендаціями та настановами ГФСТМ надалі більше коштів виділятиметься саме на розвиток правозахисного напрямку.

Суспільні ресурси витрачаються на виконання законів, які криміналізують передачу ВІЛ та дегуманізують ключові групи населення.

Тим часом закони, які захищають права ключових груп, є потужним засобом забезпечення ефективного використання наявних фінансових інвестицій для дієвого реагування на виклики ВІЛ/СНІДу.

Андрій Косінов, заступник директора Київського міського центру громадського здоров'я:

«Збільшення інвестицій у програми захисту прав ключових груп населення є пріоритетом нашої роботи на найближчий час на місцевому рівні».

ПОДАЛЬШІ КРОКИ ІЗ ЗАПРОВАДЖЕННЯ РЕКОМЕНДАЦІЙ ГЛОБАЛЬНОЇ КОМІСІЇ В УКРАЇНІ

Важливо продовжувати створювати в Україні правове середовище, що сприятиме боротьбі з ВІЛ/СНІДом та туберкульозом.

З цією метою ПРООН і надалі підтримуватиме національних партнерів, зокрема парламентарів, суддів, органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, заохочуватиме спільноти ключових груп населення відстоювати свої права та об'єднуватиме партнерів для ефективної боротьби з епідеміями.

Дафіна Герчева,

Постійна представниця
ПРООН в Україні:

«Пріоритетними питаннями для ПРООН є підтримка верховенства права та просування прав людини, аби ніхто з громадян не залишився без уваги. Допоки Україна досягає лише певних результатів у боротьбі з епідеміями ВІЛ/СНІДу та туберкульозу, ці питання залишаються відкритими. Щоб забезпечити рівний доступ до медичних послуг для всіх необхідні спільні рішучі зусилля. Саме тому ми й надалі будемо просувати та захищати права людини, підвищуючи рівень обізнаності суддів, аби запобігти проявам дискримінації щодо певних категорій населення у судових рішеннях».

